

Käfer István

MAGYAR-SZLOVÁK JEGYZETEK

A megbékélés útkeresései és buktatói

"A magyarok a szlovák politika végzete"
/Vladimír Minač/

I. 1993. március 25-én a *Národná obroda** című szlovák napilap 6. oldala "magyar" volt. *Tilkovszky Loránt: A szlovákok történetéhez Magyarországon 1919-1945* című, 1989-ben Budapesten megjelent dokumentumkötetének szlovák nyelvű összefoglalójából olvashatók idézetek az alábbiakban: *Az asszimiláció kifejező erejű terjesztése; Éppen a magyarosítás szemszögéből; Csak magyarul beszélni; A rendőri megfigyelés kezdeményezője; A közös "nemzeti" cél szellemében; Kizárólag a magyar nyelvet kell használni.*

A szemközti hasábokon kisebb terjedelemben olvasható a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának nyilatkozata a Bős-Nagymaros vízművekről. A nyilatkozat válasszlépés a magyar parlament 1993. február 24-i nyilatkozatára, amely "szándékosan elferdíti a probléma lényegét és a magyar ál-

lam területi integritásának megsértésével vádolja a Szlovák Köztársaságot." – A szlovák nyilatkozatot eljuttatták az ENSZ tagállamainak és tájékoztatták róla a nemzetközi közvéleményt.

1919-1945 egybeszerkesztése Bős-Nagymarossal egyértelmű egyenlőségjel és a mai szlovák olvasó manipulálása. Így nem igaz Tilkovszky Loránt tanulmánya (a Magyar-Csehszlovák Történelem Vegyesbizottság Magyar Tagozata adta ki az MTA - Soros Alapítvány támogatásával, Szarka László lektorálásával), hiszen a kiadványnak sem a szlovák rezüméje, sem egész anyaga nem a magyar-szlovák viszony rontására törekedett öncélúan kiemelt aktualizált jelszavakkal, hanem arra, hogy kölcsönösen tárjuk fel s ezzel tisztázzuk közelmúltunk tragédiáit.

Pechány Adolf csakugyan "elfajzott szlovák", Madarón volt, hűséges kormányhivatalnok, aki a trianoni Magyarország szlovákjainak kormánybiztosaként jelentéseiben ötleteket is adott a magyarosításra,

*Nemzeti Ujjászületés

a magyarosodás intenzitásának fokozására. Helyénvaló azonban tudni, hogy számos renegát-társával együtt (ne feledjük, voltak idők, amikor *Krman Dánielt*, *Bél Mátyást*, *Bachát Dánielt*, *Czambel Samut*, *Podhradszky Györgyöt* és még igen sokakat nemzetárulóknak bélyegeztek szlovák értelmiségi körökben a "magyarokkal" való együttműködésért, sőt *Emil Boleslav Lukáč* nével fémjelzett nagy üzenetváltók is legalább gyanúsak voltak a türelmetlen nemzetmentők szemében), kétségtelen lojalitása ellenére pozitív szlovák kulturális értékeket is hozott létre. Ő írta meg 1913-ban, igaz, a magyar kulturális kormányzat sugalmazására és támogatásával *A Tótokról* címmel az első komplex szlovák művelődéstörténetet. Tót anyanyelvű magyar honpolgárokról rajzolt ugyan mindenekelőtt néprajzi képet, de már figyelembe vette a cseh és a szlovák szakiro-

dalom eredményeit, és számontartotta az etnikai tömbjüktől távolzakadt szlovákságot, az alföldi és az amerikai kolóniákat is. Ugyanígy, ismeretanyagát objektív szemlélettel kell értékelni a Horthy-korszakban készült jelentéseinek.

Bizonyára elérkezik majd az idő, amikor *szlovák* tudományos publikáció dolgozza fel a szlovákosítás hasonló dokumentumait 1920-tól napjainkig.

Tudjuk, szlovák tanítókat nemegyszer büntetésből küldtek színmagyar településekre. Például *Fraňo Krált*, aki arról panaszkodott, hogy 36 gyerek közül 2 tudott néhány szót szlovákul, és csak szótárral a kezében tudott szót érteni velük. Bizony, az egykori tótkomlói vasárnapi evangélikus istentiszteletek időpontja is problémát okozott, hiszen a szlovák nyelvűnek délidőben lett vége, az utána következő magyar helyett a falusi ember már inkább az ebédet választja. Ezért javasolta a kormánybiztos a sorrend megváltoztatását. Hasonlókon civakodtak a különböző ajkú hívek már a XVI. századi Nagyszombatban is; manapság a Losonc környéki Vilke községben rendelte el a rozsnyói püspök a szlovák szentmisét, ámde az délidőre került, s ezért – szlovák laptudósítás szerint – csak 10-12 öregasszony, meg három férfiember jelent meg azon, holott a falunak ma 40 %-a szlovák. Sőt! Az új, fiatal (magyar) plébános megtagadta, hogy ünnepi misét tartson a helyi Matica-gyűlés előtt. Nyilván ő tudta: miért? Az 1397-ben alapított plébánia, amelynek patronálója a Forgách-család volt, a magyar-szlovák nyelvhatár közelében fekszik, s a hit gyakorlásának nyelve *szlovák* katolikus források szerint magyar, szlovák

sorrendiségű. És a politika, sajnos, általában nem a népek békességét szolgálja.

Pechány Adolf "tudósításaiban" jelentős helyet kapott az oktatás. A magyar állam kétségtelenül a magyarosításra törekedett az óvodák, alap- és középfokú oktatási intézmények létrehozásakor. Ez volt az állam érdeke, és az államnyelv terjesztése, a diákok érvényesülése, továbbtanulása valós vagy vélt ürügyén azóta is mindig és mindenütt erre törekszik. - Kelet-Közép-Európa nemzetállamai nehezen birkóznak a Nyugaton sem mindig problémamentes kisebbségi oktatási rendszer alkalmazásával. Ráadásul a mi tájainkon az utóbbi évtizedekben a szovjet típusú integrációs oktatást vezették be, ami "nemzetiségi" szempontból is az állampárt és vele az állam kirekesztő ideológiáján és gyakorlatán alapult. A "példásan megoldott nemzetiségi oktatás" célja az volt, hogy a szociális integráció egyik eszközeként a számbelileg kisebbségben lévők ismerjék a többség nyelvét. A P.N. Fedoszejev által megfogalmazott tétel szerint a szovjet (azaz csehszlovák) nép fogalma nem etnikai kategória, hanem az emberek társadalmi és nemzetiségi egységének új formája, amelyben természetes igény az orosz (illetve a cseh és szlovák) nyelv közvetítő szerepe; a "nemzetiségek" pedig a kétnyelvűség és a bikultúráltságon alapuló szocialista hazafiság megtestesítői. Ebből credtek valamennyi szocialista országban a levezetett kísérletek a kétnyelvű oktatásra, amely a szórvány-etnikumok (például a magyarországi szlovákság) esetében két-három "humán" tárgy anyanyelvi, a többi tárgy államnyelvi oktatásához vezetett. Az egységesebb, történelmi okokból fejlettebb

nemzettudatú szlovákiai magyarság körében ez jórészt csak a kétnyelvű szakterminológia erőszakolásában nyilvánult meg.

A proletár internacionalizmus és a szocialista hazafiság az egész politikai rendszerrel együtt az államnemzet, a politikai nemzet XIX. századi természetes gyakorlatának diktatórikus továbbfejlesztése. Átalakuló társadalmunk, nemzeteink az egyéni és kollektív szabadságjogok alapján nyilvánvalóan új elméletet és gyakorlatot hoznak majd létre. Addig is ügyelni kellene arra, hogy a kölcsönös toleranciát alkalmazzuk egymás között.

A Národná obroda célzatos szerkesztése a közelmúlt politika módszereinek sajnálatos/sajátos újratemtése.

A szlovák napilap "felvezető" mondatai között ez áll: *"Nem akarunk rekriminációt, de emlékezetünket sem kellene elveszítet-*

nünk. Különösen akkor, amikor a magyar külügyminiszter azt ajánlja nekünk, hogy legalább olyan jogokat adjunk a magyar kisebbségnek, mint amilyenekkel a magyarországi szlovák kisebbség rendelkezett a száz évvel ezelőtti törvény szerint.”

Nos, ez a "száz évvel ezelőtti" törvény az 1868. XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában. – Itt nem többségről és kisebbségről van szó, hanem Magyarország különböző nemzetiségeinek politikai nemzeti egyenjogúságáról és nyelvhasználatának szabályozásáról. A törvény jó, példaértékű volt a korabeli Európában, igaz, fél-évszázaddal Trianon előtt egy korábbi nemzetfogalom utórezgésekének fogható fel. Gyakorlata, végrehajtása csak töredékes, hiszen alkotóinak szellemiségétől ugyancsak távol álltak a nem magyarok egyre nemzetibb igényei. A magyar külügyminiszter azonban nem a végrehajtásra, hanem a törvényre hivatkozott. E törvény szerint "Magyarország összes honpolgárai ... politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja." Az állampolgárság és az állam hivatalos nyelve magyar volt, ami 1868-ban – és napjainkban is! – ugyebár egyelőre természetesnek tartatik. 1868-ban a törvénycikk engedélyezte a törvényhatóságok jegyzőkönyveinek vezetését más nyelven is, ha azt a testületek ötödrésze óhajtotta, a gyűléseken anyanyelven is szólhattak, s messzemenően biztosítani kellett ezt a bírósági gyakorlatban. Az egyházközségek maguk határozhatták meg anyakönyveik és iskoláik nyelvét. Bármely nemzetiségű

polgár, község, egyház állíthatott saját erejéből alsó-, közép- és felsőfokú oktatási intézményeket és egyesületeket, amelyek nyelvét az alapítók határozták meg, s ezek az intézmények egyenjogúak voltak az állam hasonló intézeteivel. A törvény szavaihoz nem szükséges kommentár. A magyar külügyminiszter jogosan hivatkozott ezekre.

II. A Tilkovszky-kötetet lektoráló Szarka László tollából nemrégiben jelent meg *A szlovákok története* (Bereményi Könyvkiadó, Népek hazája sorozat), gyarapítva a szlovákokról szóló komplex magyar nagy- és kismonográfiák sorát. Tudományos objektivitásának, a szlovák történelemszemlélet számos vitatható kiindulópontja diplomati- kus kezelésének gesztusértéke lehet a magyar-szlovák viszony rendezésében. Lehet, hiszen a szlovák történettudomány eredményeit ismerteti, igaz, gyakori ellenvéleményeinek, fenntartásainak hangoztatásával, de a szlovák história rendszerét is elfogadja.

Térképei a szlovák gyakorlathoz alkalmazkodnak: a mai Szlovákia területét ábrázolják az Árpádkor végét tárgyaló anyagnál is. Sőt! Az 1944-es szlovák felkelés térképén a mai Szlovákia határai szerepelnek; az 1938-1939-es változások pedig "Magyarországhoz csatolt területek"-ként. Igaz, nem a szlovák terminológia szerint megszállt, okkupált országrészek. Bevezetőjében még az a teljességgel szlovák fogantatású gondolat is megtalálható, miszerint "a szlovák származású nemesség hosszú évszázadokon át tartó teljes elmagyarosodását a 19. században a szlovák középrétegek és értelmiség gyors ütemű asszimilációja követte." Ez nem

egyéb, mint az czeréves magyar elnyomás szlovák vádjának átfogalmazott változata, ugyanakkor *"a szlovákság sikerrel meg tudta őrizni nyelvét, sajátosságait."*

A honfoglalást megelőző kölesönösen vitatott kor, majd a további korok szakkifejezéseiben is *avar-szláv; szláv; ószláv; Kárpát-medencei szlávok; szlovienek; szlovien-szláv népesség; Sclavonia; szláv államalakulatok; Sclavus (szláv) értelmű szlovien népnév; pannonszláv; Északi Kárpátok területének szláv népessége; nyitrai szlovien központok; szláv-szlovien előzmények; felső-magyarországi szláv jellegű régió; helyi szlovák elem - szláv lelkészek; szláv és magyar elem; cseh, morva, később felföldi helyi forrásokban is szlováknak mondott korábbi szlovien etnikum; 15. századvégi "szlovien-szlovák" nyelvű prédikációk; felső-magyarországi szlovák etnikai régió,* stb. találhatóak. Ember legyen a talpán, aki ebből megállapítaná, mikor lett a szlávból szlovák, és tulajdonképpen mi a szlovákság.

Szarka László diplomatikus szóhasználata a *Felvidék* esetében is érvényesül. Tudjuk, ez sérti a szlovákokat, hiszen az elnevezés valóban a magyarosodás, majd a magyarosítás korszakának újítása a korábbi *Felföld, Felső-Magyarország* helyett. Íme a kötet megoldásai: *felföldi részek; felföldön* (kis f-fel); *felvidéki bányavárosok; felső-magyarországi városok; a királyi Magyarország felvidéki törzsterülete; az egész felvidék* (kis f-fel); *Felföldön* (nagy f-fel); *Felvidék* (nagy f-fel).

Tudom, nem lenne szabad ilyen "apróságokon" fennakadni, ámde napjainkban éppen a hasonlók, meg a kétnyelvű helynévtáb-

lák, vagy a szlovákiai magyar nők-ová-jának parlamenti vitája mutatja fontosságukat. – Annyira, hogy a pontatlanság, a magyarázat hiánya, a kölesönös bizalmatlanság és érzékenység immár Bécs, Berlin, Párizs vagy Moszkva nélkül is híven tükrözi a magyar-szlovák történelmi kiegyezés sürgető szükségét. És azt is: összekapcsolható-e az egykori szlovák nemzeti létformák terminusproblémája a szlovákiai és más határokon túli magyarság nemzetvoltának elismerésével!

A magyar történész sok helyen óvatosan ugyan, de határozottan fogalmaz. Megállapítja, hogy *meglehetősen merésznek tűnik annak feltételezése, hogy a mai Szlovákia területén élt szláv népesség körében a szlovák etnikum elkülönülése ... a 9. század elején ... már befejezett tényé vált volna. Más- hol: ... a nyitrai szlovien tradíciók folytonosságát csak... régészeti feltárásokkal lehet tisztázni. Vagy: A megye... és az ispán ... szó alapján a szlovák történetírás az egész megyerendszert szláv-szlovien előzményekre vezeti vissza, aminek a megyerendszer frank és sajátosan magyar királyi elemei ellentmondani látszanak.*

Hasonlóan diplomatikus szerzőnk a magyar-szlovák nyelvhatárral kapcsolatban: a török elől való menekülés következtében *északra mozdult el... gyakorlatilag a középkori magyar településhatárok visszaállítást jelentette.* Hiába keressük viszont e középkori magyar településhatár leírását a megfelelő, középkorról szóló részében. A nyelvhatár-kérdésre a *Hungarus-tudat és barokk szalvizmus* című fejezetben is visszatér: a török által kipusztított vidékekre a 17-18. század fordulóján szlovákok is települ-

tek, mozaikszerű nemzetiségi településhálózat alakult ki az ország... korábban színvagyár részein is. A magyar-szlovák nyelvhatár fokozatosan ismét dél felé tolódott el.

Van ennek a résznek egy meghökkentő mondata, miszerint a törökellenes és vallásháborúk elcsitulása után a soknemzetiségű Magyarország mint történeti haza ismét megélhető valósággá vált. Hát akkor korábban nem volt ilyen valóság? Mondjuk a történelmi énekek korában? Vagy a szlovák Mátyás-hagyomány netán idegen királynak tekintendő az Igazságost? Tudom, nehéz a szerkesztés tudománya az alkalmazkodás témájához és kronológiához egyszerre. Hiszen ez a mondat után következik a 17-18. századi szlovák levándorlás az Alföldre, majd ez után visszakanyarodva az évszázaddal korábban legaktívabb ellenreformáció említetik. Az érzékeny olvasó joggal feltételezheti itt a korábbi évtizedek szlovák történetíróinak hatását, akik szerint a török, meg a főleg a függetlenségi háborúk csak fölösleges szenvedéseket okoztak Szlovákia népének.

Nagyon hiányolom – az egyértelmű megfogalmazásokon kívül – Pázmány Péter szerepének kiemelését a szlovák nyelvhasználat szorgalmazásával kapcsolatban és Daniel Krman evangélikus szuperintendens említését II. Rákóczi Ferenc feltétlen, szláv tudatú híveként. Tudom, itt is vigyázni kell, nehogy túlidealizáljuk, netán aktualizáljuk Magyarhon közös haza voltát; magyar olvasóknak szánt kötetben mégis helye lehetne néhány pozitívumnak (is).

Fenntartásaim ellenére rendkívül pozitív, úttörő vállalkozásnak tartom Szarka László

könyvét, amely a szlovák nemzeti mozgalom kialakulásától napjainkig tartó történeti vázlatának oktatási intézményeinek számára igen-igen szükséges segédanyag lehetne.

Igazán remélem, hogy északi szomszédaink is kiváló vitaalpnak, jószándékú, baráti kéznyújtásnak tekintik majd, nem úgy, mint Tilkovszky Béla munkáját. Még akkor is, ha a szerző közismert szakmai és nyelvi hozzáértéséhez méltatlanok a nem csupán magyar nyomdatechnikai eredetű súlyos hibák, elsősorban az irodalomjegyzékben (Steiner Lajos *Steier* helyett, královeské *kráľovské* helyett, srednoveku *stredoveku* helyett vagy ugyanezen adatban Otto Urban művének egész címe).

III. Bizony, nagy szükség van nemzetgondjaink kimondására egész régióinkban. Hiszen mint Kiss Gy. Csaba Közép-Európa, nemzetek, kisebbségek (Pesti Szalon Kiadó) című tanulmány- és esszékiötetében olvasuk: *A sztálinista lengyel történészek szerint ... azért osztották fel többször is az országot, mert a lengyel nemesség elnyomta a népet, ezért az ország megszűnése haladásnak is minősíthető. Nemeskürty István deheroizálása nem egyéb, mint a nacionalista túlzások, elfogultságok (a mi nemzetünk a legjobb, mi voltunk egyedül a kereszténység védőbástyája stb.) átfordítása negatív értékdimenzióba (nemhogy a védőbástya szerepet nem töltötte be a magyar nemesség, hanem minden nemességek legrosszabbja volt).* A könyv legszembetűnőbb erénye éppen a türelem, régióink közös tragédiájának megértése, hiszen kínjaink egyik legnagyobbikát éppen az jelenti, hogy a nyugati nemzeti antagoniz-

musok tudatos felszámolása helyett mife-lénk, a szovjet befolyási övezetbe került térségben az osztály közösségi eszméjének a jegyében folytatódott – szelektív módon – a nagyhatalmi érdekektől függően – a 19. századi nacionalizmus ... Tehát megmaradt egymásról a kölcsönös tudatlanság és tájékozatlanság. A kommunista korszak ezt tulajdonképpen segítette.

Kiss Gy. Csaba egyértelműen, félreérthetetlenül és mégis toleráns módon fogalmaz. A kommunista elzárkózásból kitörni akaró Milan Kundera és Konrád György írásaival ő is rokonszenvezett néhány éve, ma viszont érzi és érti, hogy ez a "mitteleurópai" fikció nem vesz tudomást az alant sístergő, ki nem élt, eltorzult és jogos igényekkel is előhozakodó nemzeti identitásokról. Ebben a szeltemben értelmezi azt a súlyos szlovák-magyar dilemmát is, miszerint úgy látszott, a demokratikus polgári fejlődés nyelve a magyar, a szlovák pedig egy olyan nemzeti mozgalomé, amelynek a központjai földrajzilag távolabb esnek, eszményeinek külpolitikai implikációi (a cári pánszlávizmus) nehezen érthetők.

Másik, szintén most megjelent Magyarországon itt marad című kötetében (a pozsonyi Kalligram Könyvkiadó adta ki) magyarítja és megérti ezt a magyar-szlovák kapcsolatot sajnálatos módon bonyolító pánszlávizmust, amelynek jegyében elmaradt az 1868-as nemzetiségi törvénycikk gyakorlati alkalmazása, és szovjet politikai gyakorlattá válva tényleg bekövetkezett Széchenyi intése: a kozákok az Elbában fogják itatni lovaikat, ha nem adatik meg Magyarország függetlensége.

Ján Palárik pánszlávizmusa azonban annyit követel a szlovákoknak, amennyi megilleti őket a természetjog alapján ... Szlovákia nem cél, hanem eszköz számára a szabadság felé vezető úton ... a szlovák nemzeti céloknak a korabeli európai gondolkodás eszméiből óhajtott alapot teremteni.

Kiss Gy. Csabának főként ez a második kötete a magyar-szlovák kiegyezés programjavaslatának is tekinthető. 1989 végének nagy várakozása után mindkét országban megtörténtek a szabad választások és mégis ... ugyanazokban az ötven-, száz-, százötven éves sémákban gondolkodunk néha, amelyek hasznot keveset, kárt viszont annál többet hoztak mindkét félnek. Nem volna értelme egymásra mutogatni. A közös mulasztásban a magyar és a szlovák közvélemény, az értelmiség és az új politikai vezető rétegek egyaránt részesek. Pedig ma magunk döntünk saját sorsunkról, nagyobb hát a felelősségünk is, mégis mintha egyoldalú nemzetállami logikánk nyugózne le bennünket. A feladatfüzér pedig ilyen az írásokban: Elsősorban az előtételtek tartalmát és szerkezetét kell megismernünk. Enélkül félrebeszélés bármilyen közeledésről szólni ... Ami a legfontosabb volna: szlovákok és magyarok egymásról alkotott képének megváltoztatása a sajtóban, rádióban-televízióban és a tankönyvekben egyaránt; országainkban van egy nacionalista és van egy antinacionalista (pontosabban: anacionalista) diskurzus ... ellene vagyok mind a kettőnek ... ki kell szabadítani a nemzetet a politikai keretből ... át kell vinni a kultúra szférájába ... új nemzetfogalomra van szükség! Világos, egyértelmű beszéd, mint ahogy egyik 1992-

ben született írásának zárómondatai is: ... *Ebben a térségben a történelmi ellentétek terhét hordozó népek közül a szlovákok és a magyarok történelmi kiegyezésének a legnagyobb az esélye. E lehetőség felelősséget ró mindnyájunkra.*

IV. A magyar-szlovák kiegyezés feladatának és nehézségének nagyságát jól érzékelhetjük *Miroslav Kusý* szlovák "chartista" esszékötetéből (Bratislava 1991, Archa). Világosan látja a "szocializmus" évtizedeinek összefüggéseit, térségünk közös gondjait; sőt a szlovákság sajátos identitásbeli ellentmondásait is. A nemzeti önvizsgálat olyan mélységeibe jut el, ahová csak *Milan Rúfus* merészkedett magyarul is olvasható *A költő hangja* című kötetében. Kusý egyszerűen a szlovákság nemzet-voltát is megkérdőjelezi, inkább a földi elnevezést tartja alkalmasnak. A nyelv árulkodik erről elsősorban: hiszen aki a hivatalos irodalmi nyelvet beszéli, azt mások *idiótának tekintik... A szlovák értelmiség túlnyomó többsége nyelvileg skizofrén*. A történész ennek megfelelően – istenigazában – csak egyes megyék szerint írhatja a szlovák nemzeti históriát. *Az pedig, hogy vidéki, megyei történelmünk ezer éven át Felső-Magyarország keretében zajlott, még nem teszi össznemzeti történelemmé*. Megfogalmazza, hogy valamennyi szlovák probléma az önállósodási kísérletek szélsőségesen kedvezőtlen időpontjaink következménye, különösen az 1939-es államiság, és kijelenti, hogy *a mi nemzeti forradalmunk még nem zajlott le igazában*.

Kusý kötetének van egy bennünket egészen közvetlenül érintő írása. Ez *A szlovák*

jelenség című. A kérdés gyökere 1918-ba, Csehszlovákia megalakulásához nyúlik vissza és azóta is különbözőképp formálódik a szlovák felkelésben, a Novotny-rezsimben, majd 1968 augusztusában és napjainkban. *A kérdés modern verziója 1968-tól radikális változatban így hangzik: miért "árulták el" akkor a szlovákok az emberi arcú szocializmust, és miért használták ki nemzeti céljaikra, miért nem csatlakozott hozzá a szlovák nemzet mint egész, miért reagáltak a szlovákok olyan hűvösen a Charta '77-re, miért nem találtatott közöttük legalább "az a tíz igaz" akik aláírták volna?*

A kemény kérdésekre adott válaszait a szerző vitaindító gondolatoknak tekinti.

A szlovák-magyar viszony a magyarázat első fejezete. Döbbenetes sorok ettől a szerzőtől: a magyarok hatalmi-politikai, uralkodó nemzeti fölénye a szlovákokkal szemben egyáltalán nem kulturális felsőbbrendűség, sokkal inkább az ellenkezője. A nomád, műveletlen magyarok a nyelv tanúsága szerint is a szlovákoktól tanulták a kultúrát. A magyarok több évszázados uralmuk alatt semmiféle "magasabb" kultúrát nem alakítottak ki a szlovákkal szemben: még a 19. században is egy elmaradott parasztnemzet kultúrája ez, amelynek nincs saját polgársága. Ennek funkcióját a reakciós nemesség tölti be. Nyilván ez is okozta, hogy ez a kultúra szármalmas nyomokat hagyott a szlovák nemzeti tudatban. Ki lehet jelenteni, hogy az ezeréves együttélés során gyakorlatilag semmi sem maradt abból, ami jellegzetes magyar kultúra lenne, attól csaknem "érintetlenek" maradtunk.

1848 is külön alfejezetet kapott a magya-

rázatok sorában. Állásfoglalása ezzel kapcsolatban: A szlovák vezetők a bécsi reakció oldalára álltak, amiért semmit sem kaptak. A hibát nem csak Kossuthban, hanem Štúrban is kell keresni. Az első szlovák "betörés" 300 (!) önkéntese közül mindössze 50 szlovák volt, és az egész mozgalom nem rendelkezett háttérrel a szlovák nép körében. A tragédia éppen az idegen, osztrák erőkhöz való csatlakozás, amely idegen erők a legkevésbé voltak nemesek, inkább szélsőségesen reakciók.

Hasonló nyíltsággal elemzi Kusý 1918-1938-at, 1939-1945-öt, 1948-at és 1968-at, meg az azt követő időket is.

A mélyfúrás az utóbbinál a legdöbbenetesebb. A prágai tavasz elfojtása utáni helyzetet Hitler Protektorátusával és Szlovákia-jával veti egybe!

Hitler alatt a szlovákok többet "kaptak", Husák alatt úgyszintén. Az önmagába forduló szlovák nemzet nagyobbik részét kielégítették ezek az "eredmények", az államiság, majd a 70-es években gazdaságilag még fejlesztett Szlovák Szocialista Köztársaság. De a nemzeti szempont elhomályosította az emberi szabadságjogok megtiprását. Ezért nem alakult ki igazi szlovák ellenzéki irodalom.

A nemzetet elaltatták a látszólagos nemzeti "nyereségek", nem alakult ki a szólás, a tiltakozás kényszere. *A viszonyok valamivel jobbak voltak, mint Csehországban, a nemzet valamivel kevésbé fejletlen, egyoldalúan fordul önmagába.* Ezért maradtak hűvöseb-

bek a szlovákok a Charta '77 mozgalomhoz.

Itt ismét megremeg a magyar szlovákista keze. Miroslav Kusý leszámol a szlovák nemzet vallási, katolikus-evangélikus megosztottságával, ami századokon át meghatározó jelentőségű volt.

A szlovák hívők ily módon logikusan is arra kényszerülnek majd, hogy vallászabadságuknak a nemzeti-ségi kérdés keretein belül történő védelmezéséről áttérjenek az általánosabb polgári és emberjog kereteibe.

*

A Národná obroda újságoldala jelzi az útkeresést és buktatóit is.

Szarka László óvatos megfogalmazásai; Kiss Gy. Csaba megértése a mélyben rejtőző, kimondatlan, sokszor jogos problémák iránt; Miroslav Kusý egyoldalú beállítottsága a magyar-szlovák viszony kezdeteivel kapcsolatban, ugyanakkor őszinte nemzetvallomása mind-mind a buktatók jelzései. Pedig mindhárman egyértelműen és elkötelezetten keresik a megoldást, és igen messze állnak országaink tömegtájékoztatásának nemegyszer rosszindulatú, tájékozatlan megnyilvánulásaitól.

Régióink logikája mindenképpen párbeszédre, oldásra int. Más út nincs. Ha van, az járhatatlan, szenvedés és romok között vezet.

Közös történelmünk a tanú rá.